

CONSTRUCȚIA IDENTITĂȚII PRIN LIMBĂ ȘI PRIN EDUCAȚIE

Pedagogia eficientă este cea care dă posibilitatea fiecăruia să fie inteligent și de aceea are grijă de a ține seama de preferințele cerebrale ale celor care învață, de a le permite să înțeleagă în conformitate cu modurile ce le sunt specifice.

Acest lucru este impotant fiind o dovadă de inteligență și din partea aceluia care predă.

Pedagogia eficientă, subliniază Mihaela Rocco [10], este cea care se adresează în diferite momente creierului în totalitatea lui și nu doar uneia dintre zonele lui [sistemul cortical stâng (CoS - limbaj, analiză, raționament, direcționalitate etc.), sistemul cortical drept (CoD - asociații, cazuri concrete, imaginație, relații nondirective etc.)].

În contextul celor menționate, în literatura profesională se prefigurează și tipurile sinelui [4, 8, 11] corespunzătoare modurilor (Limbic stâng, Limbic drept) de funcționare a sectoarelor cerebrale, și anume: sinele rațional - CoS; sinele sentimental - LiS; sinele experimental - CoD; sinele centrat pe securitate - LiD, în conformitate cu tabelul de mai jos (după N. Herman):

Tipurile sinelui corespunzătoare celor patru sectoare cerebrale			
Sinele rațional (CoS)	Sinele sentimental (LiS)	Sinele experimental (CoD)	Sinele centrat pe securitate (LiD)
Analizează Calculează Este logic Este critic Este realist Îi plac numerele Se pricepe la bani Este bine informat	Sensibil față de alții Îi place să predea Îi place să atingă Este de ajutor Este expresiv Este emoțional Vorbește mult Simte	Deduce Își imaginează Speculează Își asumă riscuri Este impetuos Încalcă regulile Îi plac surprizele Este curios / Se joacă	Acționează preventiv Stabilește procesuri Rezolvă probleme Este de încredere Organizează Este îngrijit Este punctual Planifică

Aceste moduri de funcționare a sectoarelor orientează persoana spre aspectele comunicării în relațiile interpersonale.

Trebuie punctat că principalul motiv al comunicării este tendința individului om de a *se actualiza pe sine prin limbaj* urmărind scopul de a „se descoperi” în fața altora și de a deveni ceea ce este potențial. Comunicarea este imanentă fiecărui individ așteptând condiții și modalități optime pentru a fi eliberată și a fi exprimată.

În contextul comunicării interpersonale, oriunde s-ar afla, omul se identifică datorită limbii, mai bine zis, își confirmă în fața tuturor identitatea sa națională, conștiința sa lingvistică. *Identitatea*, scria Mihai Eminescu [3], *este materia primă a destinului nostru [...]*, substanța din care noi ne alcătuim un portret care trebuie să fie mereu asemănător cu noi înșine și în același timp pe potriva veacului și a lumii în care ne aflăm. Și popoarele cu destin istoric nu sunt popoare care adorm într-o identitate gata făcută, ci popoarele care sunt capabile în permanență să-și alcătuiască un portret și să nuanțeze identitatea în funcție de un context, fără ca prin aceasta să fie ipocrite sau oportuniste.

Identificarea identității este o problemă a metodei care e și metoda problemei; este vorba în acest context despre definiție care trebuie înlocuită cu definire (o suită deschisă de definiții punctuale) în problema identității [12]. În relevarea ideii identității naționale, accentul trebuie plasat de pe natura termenilor pe relațiile dintre ei. Această plasare este sugerată de acel „sâmbure tare” profund, tainic, misterios, despre care vorbea Eminescu, mereu în schimbare prin relaționarea variabilelor timp-spațiu, dar mereu același. O astfel de identitate devine una și puternică, și originală.

Limba reprezintă expresia conștientă a individualității și de aceea identitatea ori specificul național interesează mai multe discipline, printre care: sociologia, psihologia, estetica, filosofia culturii, dreptul, antropologia, pedagogia (științele educației).

În ultimii 40-50 de ani s-au produs schimbări de esență în *modul de receptare a identității prin comunicare*, vizând o abordare integrativ sintetică și contextuală a acesteia din urmă. Abordările se axau și se axează pe individ și, la nivelul acestuia, pe *factorii interacționali și intelectuali*

Educația îl implică pe om în condițiile în care el trăiește într-un tip de societate ori mediu satisfăcător sau nesatisfăcător pentru el. Insatisfacțiile se pot situa la niveluri diferite care uneori se întrepătrund [6, 7] în contextul sociocultural [1], iar acesta, la rândul său, constituie un mediu constrângător pentru o persoană atunci când ea nu poate admite și nici nu poate adera la scările de valori, la ideologiile societății în care trăiește, pentru că ea nu se poate regăsi pe sine. Aceasta duce la un conflict al valorilor și la absența cadrelor de referință.

Studiile factorilor inhibitori ai comunicării se ocupă la rândul lor de blocajele apărute în formarea sau dezvoltarea factorilor interacționali și intelectuali ai comunicării.

Cum se manifestă *barierele personale în raporturile interumane* în contextul sociolingvistic, sociocultural și educațional din Republica Moldova?

I. Mai întâi, prin instabilitatea societății care s-a accentuat și s-a accelerat în ultimele decenii ale secolului XX și la începutul mileniului al treilea. Pentru populația din regiune devine din ce în ce mai dificil să aprecieze cu certitudine lucrurile, ideile ce trebuie conservate ori dizolvate.

II. Prin îmbătrânirea populației. Numărul și ponderea populației scade în segmentul naștere-deces, fapt care duce la creșterea rezistențelor la schimbare. Actualmente, în Republica Moldova medicii discută fenomenul „statisticii de război” deoarece mai multă populație moare decât se naște.

III. Demersurile pseudoștiințifice care pun la îndoială date socotite ca fiind fundamentale, deschise și perene.

IV. Saturația informațiilor oferite de mass-media care fac dificilă operarea unei alegeri obiective cauzate de anumite opinii și opțiuni politice, culturale etc.

V. Retragerea și resemnarea în fața frustrărilor în dependență de comportamentul de supunere, apatie, renunțare, pasivitate, resemnare ce duce spre dependență și anonim.

Una dintre barierele pronunțate o constituie *necunoașterea propriei persoane*; aceasta favorizează o viziune deformată, chiar eronată cu privire la propria persoană. Individul este ambiguu în orientările și deciziile sale și nu-și dă seama de consecințele acestei situații.

Necunoașterea de sine face imposibil autocontrolul reacțiilor și comportamentelor în mediul profesional, social, cultural, educațional.

În fiecare elev basarabean locuiesc mai multe personaje care sunt transmise din generație în generație, în contextul educației familiale, în contextul sociocultural și al interrelațiilor stradale.

Aceste tipuri le consemnăm în tabelul de mai jos (după J. Maisonneuve):

Tipul de personaj	Descrierea personajului
Personajul fundamental	Ceea ce este în principal, esența personalității
Personajul admis	Ceea ce își imaginează că este
Personajul visat	Ceea ce vrea să fie
Personajul scop sau personajul	Ceea ce i-ar plăcea să fie, ca model

model	
Personajul exemplar	Cum ar vrea ceilalți ori cum ar vrea societatea ca să fie
Personajul reflectat	Cum îl vede alții
Personajul aparent	Cum ar vrea să-l perceapă alții
Personajul secret	Ceea ce ascunde celorlalți
Personajul actor	Ceea ce ar dori să pară într-o situație dată
Personajul apărare	Care se refugiază în caz de amenințări

Aceste personaje sunt afectate de sentimentele de competență sau de incompetență, de ineficiență, de dependență, de lipsa de obiectivitate și realism, de lipsa de raționalitate în comunicarea interpersonală.

Consemnăm unele dintre caracteristicile lipsei de raționalitate în comunicarea interpersonală manifestate în trei ipostaze:

- a) comunicare imposibilă, total diferită, datorită alterității limbajului și vocabularului (de strictă utilitate/specialitate) sau altor condiții obiective și subiective (cadrul familial, sociocultural);
- b) comunicare incompletă (în cazul manipulării);
- c) comunicare deformată, falsificată sau denaturată în mod voit (prin ambiguitatea lingvistică „moldromrusa”, prin discursuri politice).

Toate acestea derivă din sau generează complexe personale și sociale. În sens curent, *complexul este echivalentul sentimentelor de inferioritate sau al sentimentului de vinovăție*. Din perspectivă psihanalitică, complexul desemnează un conflict afectiv marcant, legat de situația cotidiană [9].

Comunicarea interpersonală a elevilor este realizată printr-un limbaj ce are soarta unui tablou de mixtură picturală. În sensul enunțat este pregnantă observația lui Lucian Blaga privind atare „operă”, când artiștii plastici, aspirând spre o creație „românească”, nu se sfiesc să îmbrace pe Maica Domnului în catrință și să încingă pe Isus cu un brăicinar din care numai trei culori mai lipsesc pentru a fi complet național. Peisajul lingvistic al școlilor este împesărit și de alte culori prin triglosia „rom-mold-rusa”. Așadar, în conștiința lingvistică a elevilor este pe cale de a-și face tot mai mult loc o erezie cu urmări regretabile. Erezia există prin pronunția limbajului utilizat în activitatea cotidiană. Majoritatea elevilor vorbitori nativi ai românei din Basarabia sunt niște *neoromânofoni* care nu se sfiesc să utilizeze un conglomerat de elemente lingvistice luate din limba rusă, din așa-zisa „limbă moldoveanească” și din limba română și puse „laolaltă” prin pronunția rom-mold-rusă și formând diglosia moldrusa. Astfel este

construit limbajul elevilor neoromânofoni, ca și cum ar exista parcă o „limbă moldoveanească” pentru limba română.

Un limbaj are pronunție „națională” prin ritmul lăuntric, prin felul cum utilizatorul lui ticluiește o realitate, prin instinctul langajier care niciodată nu se dezmente pentru anumite forme de expresie, prin respectul ce-l trădează pe vorbitor față de un anumit fel de a *fi prin limbaj* și prin ocolirea altor feluri de a fi. De aceea omul nu poate să evadeze din cercul perfect închis al propriei personalități, determinate etnic și deplin prin atâtea și atâtea înclinări inconștiente.

În acest context trebuie să înțelegem *fondul etnic* ce există într-un vorbitor (într-un om); acest fond etnic, punctează Lucian Blaga, are putere de destin, iar vorbitorul sau utilizatorul limbii nu scapă de poruncile scrise cu sânge în *anatomia lirică a ființei sale*. Din toate acestea putem conchide în mod axiomatic următorul fapt: *spiritul național și naționalitatea limbajului* nu trebuie căutate, fiindcă ceea ce este profund etnic se înfăptuiește de la sine. Elevii neoromânofoni din Basarabia, în comunicarea lor interpersonală, transformă sufletul limbii care numai astfel cum îl vor ei nu poate fi; limbajul lor face impresia unor neputincioase *artificii langajiere*.

Școala manifestă multe restanțe în activitatea ei lingvistică. Sunt căutate soluții diferite în rezolvarea acestei probleme: și de ordin intralingvistic, și de ordin extralingvistic. Deocamdată problema există și soluțiile găsite nu contribuie în mare măsură la diminuarea ei.

Construcția limbajului elevilor din școlile basarabene reflectă mai mult tendința spre *comunicarea interpersonală* prin conturarea imaginii „vorbitorilor de rând” sau a locutorului comun la toate straturile limbii. Însă *elaborarea estetică a limbajului* acestei comunicări este alterată prin diferențieri ce se manifestă în rezultatul „dozei de libertate” pe care o are elevul față de normele literare stabilite ale idiomului; el posedă din această perspectivă o pronunție „sturlubatică” a limbajului său, având, se pare, „două limbi, una în gură și alta pe hârtie” (Ion Ghica). Elementele aceste elaborări, aparținând limbajului, țin de *natura presiunii lingvistice* (realități istorice în care funcționează limba).

Educația lingvistică, privită din această perspectivă, este intrată în desuetudine; procesul comunicării interpersonale nu se desfășoară pe fondul progresului general al limbii române literare.

Factorii ce influențează negativ limbajul comunicării interpersonale a elevilor sunt *de esență socială, demografică, educațională, culturală, ideologică, psihologică*. Unul dintre rolurile esențiale privind *cultura limbajului în contextul comunicării interpersonale a elevilor* îl are profesorul. Situațiile pedagogice existente la lecții sunt deseori malefice culturii limbajului.

Profesorul care predă limba și literatura română formează, mai mult sau mai puțin, cultura limbajului pentru o comunicare interpersonală cultă a elevilor. Însă alți profesori care predau chimia, fizica, biologia etc. demolează ceea ce a edificat colegul lor la orele de limbă și literatură.

De aceea în structura limbajului elevilor persistă lexeme hibrizante de „chimie verbală” [2] ce reprezintă *acutumanta fonică* a profesorilor. O atare „chimie verbală” materializată prin *dozaje fonice* intolerabile pentru limbajul pur românesc fortifică năzuința elevilor în a *epuiza capacitatea expresivă și literară a comunicării interpersonale*.

De aceea elevii manifestă în procesul comunicării un tip de *neofobie lingvistică* într-un mediu bilingv și multilingv, mediu ce a favorizat apariția locutorilor „insecuriști”, fictivi în comparație cu cei reali ai românei standard. În sensul enunțat, limbajul comunicării interpersonale a elevilor deviază perturbând semnificația de simptom, simbol și semnal într-o *patologie verbală* pe care o numim *embolofazie* sau *parafonie* în opoziție cu *ortofonia*.

În comunicarea interpersonală a elevilor persistă alteritatea relațiilor dintre diferite sisteme secundare teritoriale (regionale): limbajul unui grup social influențează limbajul altor grupuri, imprimând prin aceasta o anumită comoditate și un minim efort în pronunția standard. În sensul respectiv mulți profesori preuniversitari sunt „surzi” la exprimarea limbajului elevilor pe care îi educă în școli; unii dintre ei, predând limba română în școlile alofone, nu manifestă respectul cuvenit acestei limbi evaluând răspunsurile elevilor alofoni cu note de “9” și “10”. Aceștia, prezentându-se la concursul de admitere la facultățile universitare, nu pot iniția un simplu dialog în limba română (afirmăm această situație cu toată responsabilitatea fiind membru al Comisiilor respective de concurs). De aici și lipsa de respect a acestora față de limba română, cultivat de înșiși profesorii lor, fenomen care a atins apogeul prin a se cere expulzarea limbii române din învățământ. Un exemplu concludent îl reprezintă „Apelul către tineret” [5], enunțat de „comsomoliștii din satul Unguri, județul Edineț”:

„Pe noi ne românizează insistent, pregătind viitori argați pentru viitorii moșieri români. Se încearcă a ni se cultiva noțiuni denaturate despre trecutul colosalei noastre țări [ex-U.R.S.S. - n.n.: N. V.] și despre mica noastră republică. Cât se vorbește despre unionismul târâtor? Noi chemăm tineretul studios ca din semestrul doi să boicoteze predarea istoriei românilor și a limbii române până atunci, până când în programe va fi inclusă istoria Moldovei și limba moldovenească. Excepție pot face numai elevii sau studenții din clasele și anii de absolvire, altfel ei nu vor putea primi documente despre terminarea studiilor”.

Or, și în școlile alofone este diminuat rolul limbii române, încadrându-se în această „campanie” lingvistică și mulți profesori preuniversitari.

Basarabeni nu vor să demonstreze cât de mult aparțin românismului. Aici este vorba de limitele invocate gândirii dicotomice – punerea chestiunii naționale în termenii ireconcilianți (nu dilematici) a lui: *a fi* sau *a nu fi* român. Aceste atitudini sunt dictatoriale întotdeauna, exclusiviste chiar. Ei vor să fie în același timp și unii și alții, adică și români și moldoveni-sadea, fiindcă lor le este prea ușor să vorbească despre sine atât ca persoană, cât și ca cetățean aparținător unei culturi. Or, singura soluție de supraviețuire psihică și morală în acest context nu este altceva decât să aibă cel puțin ei înșiși o bună părere despre sine.

BIBLIOGRAFIE:

- Antofi, Simona, *Identitate culturală, mituri istorice și mituri politice în literatura pașoptistă. Lămurirea conceptelor și formarea deprinderilor de lectură*, în „Promovarea artei și a culturii europene prin educație”, Galați, 2006, p. 273-277.
- Cioran, Emil, *Stilul ca aventură*, în „Estetica și eseistica românească în secolul al XX-lea”, București, 1993.
- Eminescu, Mihai, *Fundamentarium*, ESE, București, 1981, p. 88.
- Jung, C.G., *Les types psychologiques*, PUF, Paris, 1993.
- Hebdomadarul „Comunistul”, Chișinău, 23 decembrie 2000
- Limbos, E., 1. *Les barrages personnels dans les rapports humains*, ESF, Paris, 1990.
- Limbos, E., *Les problèmes humains dans les groupes*, ESF, Paris, 1994.
- Milea, Doinița, *Construcția de sine în ficțiunea autorului. Premisele formative ale discursului etic și estetic din literatura secolului al XX-lea*, în „Promovarea artei și a culturii europene prin educație”, Galați, 2006, p. 268-272.
- Mucchielli, R. (1992), *Les complexes personnelles*, ESF, Paris, 1992.
- Rocco, M., *Creativitate și inteligență emoțională*, Polirom, Iași, p. 73-88, 2004.
- Știr, Corina, *Ipostaze ale stimei de sine în condiții de competiție, respectiv de cooperare intragrupală* în „Promovarea artei și a culturii europene prin educație”, Galați, 2006, p. 200-205.
- Tiutiuca, Dumitru, *Literatură și identitate*, Europolis, Galați, 2004.

Construction de l'identité par la langue et l'éducation

Résumé: Les auteurs relèvent l'essence de la pédagogie efficace concernant l'identité de l'élève par l'intermédiaire de la langue et par l'éducation de la communication interpersonnelle. Dans ce contexte sont analysés les mobiles interactifs et intellectuels, les barrières personnelles dans les relations interhumains et les types de personnages qui favorisent/diminuent l'autoappréciation de l'élève.

Mots-clés: pédagogie, identité, élève, langue, éducation.